

PŘEDMLUVA

Jména profesora dr. Jindřicha Šebánka, DrSc., a docentky dr. Sáši Duškové, DrSc., z filozofické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně jsou již pětatřicet nerozlučně spjata se základní edicí diplomatických pramenů k dějinám českého státu od nejstarších dob do roku 1310, s Českým diplomatářem (Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae). Když za druhé světové války zemřel zakladatel této edice, profesor Univerzity Karlovy v Praze Gustav Friedrich, který stačil vydat diplomatář tiskem pouze do roku 1238 a edičně připravit do roku 1240, ujali se opuštěného díla po roce 1945 J. Šebánek a S. Dušková.

Než bylo možno započít s vlastním vydáváním listinného materiálu od roku 1241, bylo nezbytné věnovat dlouhou řadu let pracím přípravným. Spolu s pořizováním technicko-dokumentačního aparátu (fotografií, opisů, kartoték atd.) bylo součástí příprav zejména také řešení problémů teoreticko-metodického charakteru.

Především šlo o to, překonat rozšířenou skepsi o možnosti aplikovat srovnávání písma a slohu na českou a moravskou diplomatickou látku pokročilého 13. století. O použitelnosti a užitečnosti této metody v našich poměrech daného období se vyslovovaly ze strany historiků i části diplomatiků soudy velmi nepříznivé. V řadě studií, které J. Šebánek a S. Dušková v této souvislosti publikovali a které lze označit za první, základní sérii jejich prolegomen k Českému diplomatáři, prokázali oba autoři, že je to právě a jedině grafická a stylově kritická analýza (ústrojně ovšem přizpůsobená naší diplomatické látce), která musí tvořit hlavní pilíř edičního a diplomatického zvládnutí listin celého přemyslovského období, neboť umožňuje nejen spolehlivě rozlišit pravé listiny od falz, nýbrž i bezpečně zjistit, za jakých okolností ta či ona listina vznikla a jaká je tedy hodnota té které listiny jako historického pramene.

Když pak naše dějepisceví vytyčilo požadavek, aby se diplomatika za-

měřila na zkoumání společenské funkce listiny, stal se tento postulát J. Šebánkovi a S. Duškové podnětem k publikování druhé obsáhlé skupiny rozprav a studií, v nichž se jim podařilo prokázat, že funkci listiny je třeba chápat jako souhrnnou výslednici veškerých — namnoze rozdílných a protikladných — vztahů, které mají k listinnému svědectví příslušníci různých tříd a vrstev feudální společnosti. „Vztah k listině“ se od té doby stal novým, dosud neznámým pojmem a důležitým diplomatickým faktorem, který na jedné straně vychází z grafického a stylistického rozboru, na druhé straně pak tuto metodu obohacuje v tom smyslu, že umožňuje její použití i v těch případech, kdy klasické postupy Sicklovy selhávají.

Uvedené technické a metodické přípravy byly předpokladem pro vznik třetí série vědeckých publikací J. Šebánka a S. Duškové. Představují ji jednak vlastní edice Českého diplomatáře, jednak doprovodná pojednání spjatá s edicí zcela bezprostředně. Z Českého diplomatáře byl vydán IV. díl (1241—1253) o dvou svazcích, z dílu V. (1253—1278), který se bude skládat celkem ze čtyř svazků, vyšly tiskem zatím první dva svazky, třetí svazek je již připraven k tisku a čtvrtý se dokončuje. Řadu doprovodných pojednání tvoří především knižní publikace a rozsáhlé časopisecké rozpravy mající povahu diplomatického úvodu k edici; je v nich systematicky zpracován vědecký obraz veškeré listinné produkce doby Václava I., a z období vlády Přemysla Otakara II. vyčerpávající analýza a zároveň syntéza diplomatického písemnictví českého panovníka. Kromě toho náleží do této série prací desítky dílčích studií věnovaných speciálním problémům (a to nejen problémům ryze diplomatickým, nýbrž i problémům obecně historickým, řešeným ovšem z diplomatických pozic), jejichž podrobný rozbor nemohl být zahrnut v plně šíři ani do záhlavních poznámek v diplomatáři ani do zmíněných syntetických rozprav, a dále informativní články o postupu prací na diplomatáři, určené jednak pro domácí, jednak pro zahraniční odbornou veřejnost.

A konečně čtvrtou skupinu prací reprezentují — ponecháme-li stranou četné články spíše příležitostné povahy — studie, v nichž oba autoři v průběhu pětaticeti let usilovně činnosti na poli Českého diplomatáře rozpracovali otázky vizící se k období po roce 1278 (tj. k období, jehož ediční zpracování bude úkolem až příštích pokračovatelů v díle J. Šebánka a S. Duškové), ať již v rámci přehledných pojednání o listinách celého přemyslovského období, nebo ve speciálních statích o formulářových sbírkách či o jednotlivých okruzích a skupinách listin panovníků i jiných vydavatelů z období Václava II. a Václava III.

Převážná část prací J. Šebánka a S. Duškové byla otištěna rozptýleně v nejrůznějších československých a cizích vědeckých časopisech a sbornících. Jejich studium je tím ovšem značně ztíženo a v řadě případů jsou mnohé články prakticky nedostupné. Přitom jde vesměs o studie trvalé hodnoty, o stálý zdroj živých metodických podnětů i konkrétních poznatků o listinné látce přemyslovského období našich dějin a o nepostradatelnou

pomůcku pro každého uživatele Českého diplomatáře. Z těchto důvodů rozhodla vědecká rada filozofické fakulty Univerzity J. E. Purkyně, aby aspoň část starších studií byla znovu zveřejněna ve fakultních Spisech. Výbor, který se v této knize předkládá, byl připraven k roku nedožitých 80. narozenin profesora Šebánka a zároveň 65. narozenin docentky Duškové. Byl volen tak, aby všechny výše zmíněné skupiny prací byly — i když ne vždy v uvedeném pořadí — zastoupeny studii charakterizujícími vědecký profil obou autorů a odrážejícími význam a ohlas jejich díla u nás i v zahraničí. Vzhledem k omezenému rozsahu knihy byly však do výboru zařazeny práce relativně menšího rozsahu, přičemž zásadně byla dána přednost těm z nich, které jsou méně dostupné a které byly původně otištěny mimo rámec publikací brněnské filozofické fakulty. Celkový obraz vědeckého díla obou autorů podává bibliografie umístěná v závěru knihy.

Vydání výboru, jehož uspořádání bylo realizováno v dohodě s S. Duškovou, je vedeno přáním, aby dílčí reedice rozprav a studií, které významně přispěly k výraznému kvalitativnímu rozvoji české i obecné diplomatiky, dobře posloužila jak zkušeným badatelům, tak i těm, kdož se teprve chystají hlouběji se seznámit s touto disciplinou, která je a vždy zůstane jedním z nosných základů veškeré vědecké práce v oblasti historie vůbec a historické medievalistiky zvláště.

Vladimír Vašků

